

วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่

An Analysis of the Buddhist Doctrine from the Tradition of Building Wooden Buddha Statues in Phrae Province

ธีรพันธ์ บุญมาก

พระศักดิ์ธัช ส่วโร, พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ

Teerapan Boonmak

Phra Sakditat Sangwaro, Phramaha Sittichai Jayasiddhi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phree Campus

สมหวัง แก้วสุฟอง

Somwang Kaewsufong

Chiangmai Mai University

Email : teerapun083@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป 2) เพื่อศึกษาประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ และ 3) เพื่อวิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาภาคเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จำนวน 12 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

1) การสร้างพระพุทธรูปไม้ ไม่ปรากฏชัดว่ามีการสร้างพระพุทธรูปในสมัยพุทธกาล แต่มีการกล่าวอ้างถึงตำนานการสร้างพระพุทธรูป คือตำนานพระแก่นจันทน์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า มีการสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้ามลิทินท์เป็นต้นมา มีแนวคิดพื้นฐานมากจากเรื่องพุทธลักษณะ 32 ประการและอนุพยัญชนะ 80 ของพระพุทธเจ้า

2) ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ ไม่พบหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มมาแต่สมัยใด แต่พบว่า มีพระพุทธรูปไม้จำนวนมากทั่วจังหวัดแพร่ ที่พบมากที่สุดอยู่ที่อำเภอลอง อำเภอสูงเม่น และมีการสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อเก็บอนุรักษ์ ช่วงหลังประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้เริ่มหายไป ไม่เป็นที่นิยมมากนัก จะมีแต่เฉพาะปราชญ์ภูมิปัญญาที่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ในพื้นที่ที่ยังมีข้อมูลและมีการสืบทอดการสร้างพระพุทธรูปไม้อยู่ ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้มี 2 ลักษณะ คือ (1) ประเพณีสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่มีพิธีกรรมครบสมบูรณ์ตามตำราโบราณล้านนา และ (2) ประเพณีสร้างพระพุทธรูปไม้องค์เล็กถวายเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองในการสืบชะตาต่ออายุ

3) จากการศึกษาวิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ พบว่าประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้สะท้อนคติธรรมทางพระพุทธศาสนา 2 ลักษณะ ได้แก่ (1)หลักศรัทธา

หลักการบูชา หลักบุญกิริยาวัตถุ และ (2) คติธรรมแฝงในพิธีกรรม คือ หลักสามัคคี และหลักสมาอาชีวะ
 ดังนั้น จึงควรส่งเสริมประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาและอายุ
 พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

คำสำคัญ: คติธรรม, พระพุทธรูปไม้, ประเพณี

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to study the Buddhist teachings related to the building of Buddha statues; 2) to study the tradition of building wooden Buddha statues in Phrae province; and 3) to analyze the Buddhist doctrine from the tradition of building wooden Buddha statues in Phrae province. The study applied a qualitative research method by studying documents and conducting in-depth interviews with 12 key informants by means of purposive sampling. The results of the research are as follows:

1) The building of wooden Buddha statues has a background related to the Buddhist teaching inseparably. Based on the historic pieces of evidence, although it is not clear whether there was the building of Buddha statues or not back in the Buddha's lifetime, there is a legend of the building of Buddha statues made of sandalwood. It is also found that the building of Buddha statues existed for the first time in the era of King Milinda. As for the fundamental concept of the prototype in building the Buddha statues, it is based on the 32 Marks of the Great Man and 20 Secondary Characteristics (Anubyañjana).

2) There is no clear evidence when was the start of the building of wooden Buddha statues in Phrae province but it has existed for a long time by relating to those of which in the Buddha's lifetime to India and Lanna respectively. It is found that there are many wooden Buddha statues in each temple all over Phrae province and most of them are found in Sung Meng District and Long District where there is a museum for preserving and studying the wooden Buddha statues. In recent years, the tradition of building wooden Buddha statues has begun to disappear and has not received much popularity. Only the local scholars with experiences and the body of knowledge in the area have information and inherit the building of wooden Buddha statues. Nowadays, the development of the tradition of building the wooden Buddha statues is based on faith with 2 features: 1) the tradition of building big Buddha statues with complete procedures of ritual according to the ancient Lanna scriptures and 2) the tradition of building small wooden Buddha statues for offering for good fortune and longevity. Moreover, it is also found that the building is for studying and inheriting the local wisdom from teachers. At present, the tradition of building wooden Buddha statues has

gained popularity and being restored again in order to enhance the faith of people and promote the good Buddhist tradition. This considered the inheritance of Buddhism in Phrae province.

3) From analyzing the Buddhist doctrine from the tradition of building the wooden Buddha statues in Phrae province, it reveals that the tradition reflects important Buddhist doctrine and connected to one another. From the analysis, there are 2 characteristics of the Buddhist doctrine: 1) direct Buddhist doctrine i.e., *Saddhā* (Faith), *Pūjā* (Worship), *Puññakiriya-vatthu* (Bases of Meritorious Action), etc. 2) indirect Buddhist doctrine i.e., *Sāmaggī* (Unity), *Sammāājīva* (Right Livelihood), etc. The identity or Buddhist characteristic of the wooden Buddha statue refers to the Buddhist doctrine based on the 32 Marks of the Great Man which can be found in Samatha and *Vipassanā* meditation. All the said Buddhist doctrine is connected to the supreme goal in Buddhism which is to have mindfulness and wisdom in realizing reality. In the meantime, since the tradition of building the wooden Buddha statues is related to the ancient way of life, therefore, to make the tradition of building wooden Buddha able to communicate the Buddhist doctrine which aims for a direct result may be difficult to achieve. However, if the body of knowledge from studying the tradition of building the Buddha statues is used as a means to understand the Buddhist doctrine that is according to the social context and the era, it can be one of the factors to understand the Buddhist doctrine in the future and to have wisdom in living life in a mundane world happily and balancedly. Therefore, the tradition of building wooden Buddha statues should be promoted in Phrae province in order to inherit the local wisdom and Buddhism.

Keywords: Buddhist Doctrine, Building Wooden Buddha Statues

บทนำ

สังคมไทยแต่เดิมนั้นมีพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งความรู้และศูนย์รวมจิตใจที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชนทุกระดับชั้นในสังคมไทย ให้มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและดำเนินไปอย่างสงบสุข โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการสืบทอดและเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีพุทธสถาน (วัด) เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรม และมีพุทธศิลปะเป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์สำคัญในการเผยแพร่คติความเชื่อทางศาสนาไปสู่ประชาชน (จารุวรรณ พึ่งเทียน, 2560: 13) พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกมาในรูปแบบของลายลักษณ์อักษร สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมต่าง ๆ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลงานทางด้านพุทธศิลปกรรมเกิดจากความศรัทธาของคนในสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงเป็นรากเหง้าของการสร้างสรรค์ทั้งปวง เพื่อบันทึกความรู้

ความเข้าใจในศาสนาพุทธ เพื่อเป็นการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการบันทึกกาลเวลา คุณค่า ความดี ความงามของวิถีพุทธทำให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้อุทิศช่วงเวลาในชีวิตของตนฝากไว้บนผืนแผ่นดิน ผ่านกาลเวลาส่งมายังลูกหลานอนุชนคนรุ่นหลัง (มานิตย์ กันทะลัก, 2560 : 1)

ปัจจุบัน ผู้สร้างสรรค์ศิลปกรรมร่วมสมัยได้นำเสนอผลงานศิลปะที่มีเนื้อหา (content) และรูปแบบ (form) ที่หลากหลายบนพื้นฐานความงาม (aesthetics) ของศิลปะในแต่ละสาขา ในขณะเดียวกัน ได้มีผู้สร้างสรรค์ศิลปะกลุ่มหนึ่งที่เลือกแนวทางการนำเสนอความงามที่ประกอบด้วยเนื้อหาทางพุทธธรรมในผลงานศิลปะของตน ซึ่งปรากฏทั้งงานศิลปะสาขาทัศนศิลป์ สาขาศิลปะการแสดง และสาขาวรรณศิลป์ ผู้สร้างสรรค์ได้แสดงออกถึงแนวทางดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญ ซึ่งผู้สร้างสรรค์ นักวิชาการ และนักวิจารณ์ศิลปะนิยมการทำงานศิลปะนี้ว่า เป็นศิลปะแบบพุทธศิลป์ (วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์, 2554 : 1) เราจึงเห็นพัฒนาการของงานพุทธศิลปะถูกสร้างสรรค์ขึ้นตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปมากขึ้น จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ที่อาจมีการถ่ายทอดทักษะการทำงานด้านพุทธศิลป์ในแบบที่ตนเองสนใจและเห็นว่ามีคุณค่าในงานพุทธศิลป์นี้

ประเทศไทยก่อนที่จะมาเป็นประเทศ มีอาณาจักรอยู่หลายอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น อาณาจักรล้านนา ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ปัจจุบันคือ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ประกอบไปด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำพูน และ จังหวัดแม่ฮ่องสอน อาณาจักรล้านนามีความเจริญในยุคสมัยนั้นเป็นอย่างมาก มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง คือ มีอักษรเป็นของตนเอง มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีจารีตเป็นของตนเอง และอื่น ๆ ล้วนแล้ว ก่อเกิดจากรากเหง้าเดียวกับอาณาจักรอื่น ๆ คือ การเผยแพร่เข้ามาของของพระพุทธศาสนาได้นำพาความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรนี้ได้เป็นอย่างดี (อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, 2535 : 82) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการในด้านพุทธศิลปะที่มีชื่อเสียง และเป็นศิลปะในยุคเริ่มแรกของไทย โดยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ องค์พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์และศิลปะไทย ได้ทรงพบศิลปะแบบเชียงแสน โดดเฉพาะพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามเฉพาะ และมีชายสังฆาฏิสั้นและยาวขนาดต่าง ๆ กันที่เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงรายเป็นครั้งแรก ชื่อของศิลปะยุคนี้พระองค์ท่านได้ตั้งชื่อตามเมืองที่ค้นพบศิลปวัตถุต่าง ๆ และรวมไปถึงศิลปสกุลช่างตามพื้นที่ดินแดนในแถบทางตอนเหนือ เช่น เชียงใหม่ พะเยา น่าน เอาไว้ด้วย จึงรวมเรียกว่าศิลปะแบบเชียงแสน โดยรวมหรือมักจะนิยมเรียกว่าศิลปะล้านนา (ลานนา) (จารุวรรณ พึ่งเทียน, 2560 : 165.)

จากผลงานที่ออกมาของงานพุทธศิลป์แกะสลักพระพุทธรูปไม้ของช่างไม้ในจังหวัดแพร่ทำให้ได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย และมีชื่อเสียง ทำให้เกิดพัฒนาการการสร้างสรรคผลงานพุทธศิลป์แกะสลักพระพุทธรูปไม้ ออกมาอีกมากมาย อีกทั้งการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นไปเชื่อมโยงกับความเชื่อและคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ว่ามิใช่แค่ความสวยงามเท่านั้น แต่เจตนารมณ์ของช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ นั้นมีเป้าหมายชัดเจน เพราะพื้นฐานจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และปัจจุบันช่างฝีมือที่ทำเกี่ยวกับพุทธศิลป์กรรมได้มีจำนวนลดน้อยถอยลงไป เนื่องจากการสืบสานและการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยจะสนใจ

ในงานด้านนี้ เพราะงานพุทธศิลป์เป็นงานที่ใช้ความรู้ความสามารถของช่างในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ให้ออกมาสวยสดงดงาม และต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างยิ่งในการทำงาน เพื่อถ่ายทอดคติธรรมและอัตลักษณ์ความดีงามผ่านทางพระพุทธรูปไม้ที่แกะสลักนี้ เพื่อสานต่อประเพณีที่ดีงามในการสร้างพระพุทธรูปให้คงอัตลักษณ์อันจะนำไปสู่คติธรรมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ต่อไป

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้ศึกษาวิจัยได้เห็นความสำคัญของประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ เพื่อเป็นการสืบสานคติความเชื่อประเพณีที่ดีงาม และส่งเสริมอัตลักษณ์งานพุทธศิลป์ที่เป็นภูมิปัญญาในจังหวัดแพร่ องค์กรความรู้จะสามารถสื่อสารให้กับพุทธศาสนิกชนที่มีความเชื่อ ความศรัทธาเลื่อมใสถ่ายทอดงานพุทธศิลป์แกะสลักพระพุทธรูปไม้เป็นคติธรรมนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และเป็นที่น่าสนใจว่า จะสามารถพัฒนาวิถีประเพณีด้านพุทธศิลป์จากการสร้างพระพุทธรูปไม้ให้มีอิทธิพลและทรงคุณค่าต่อวิถีชีวิตชาวพุทธในจังหวัดแพร่ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป
2. เพื่อศึกษาประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่
3. เพื่อวิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่” เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ และการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปไม้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ และการวิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ((Qualitative Research) การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากภาคสนามโดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ นักวิชาการ ช่างทำพระพุทธรูปไม้ เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป พบว่า การสร้างพระพุทธรูปมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างแยกไม่ได้ ซึ่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แม้ไม่ปรากฏชัดว่ามีการสร้างพระพุทธรูปในสมัยพุทธกาลหรือไม่ แต่มีการกล่าวอ้างถึงตำนาน

การสร้างพระพุทธรูป คือตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งมีรายละเอียดที่แสดงให้เห็นที่มาสำคัญของการสร้างพระพุทธรูป ดังที่สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี (วาสนโก) พระราชาคณะชั้นราชในคณะเจ้าคณะภาค ๑๑ ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และพระองค์ทรงจำพรรษาอยู่สามเดือน พระเจ้าประเสนชิตแห่งกรุงโกศลราชบุรีมิได้เห็นพระพุทธรูปองค์เป็นเวลาช้านาน เกิดความระลึกถึง จึงตรัสให้ช่างสลักพระพุทธรูปพระพุทธรูปองค์ด้วยไม้แก่นจันทน์แดง ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พุทธรูปองค์เคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จจากดาวดึงส์มายังที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสนธิด้วยพุทธานุภาพแต่พระพุทธรูปองค์ทรงห้ามเสีย และตรัสสั่งให้รักษาพระแก่นจันทน์นั้นไว้เพื่อต้นแบบอย่างของพระพุทธรูป ซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง แต่เข้าใจว่าเรื่องดังกล่าวเป็นงานเขียนในชั้นหลัง ซึ่งจากตำนานนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นมาเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปในอดีต เริ่มจากความระลึกถึงพระพุทธเจ้า เมื่อไม่ได้เห็นพระองค์จริงของพระองค์จึงสร้างองค์แทนคือ พระพุทธรูปขึ้นมา ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น การระลึกถึงพระพุทธเจ้าจัดเป็นกรรมฐานข้อหนึ่งที่เรียกว่า “พุทธานุสติกรรมฐาน” ซึ่งเป็นการน้อมจิตระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าเพื่อให้จิตมีความสงบอย่างไรก็ตาม ในยุคแรกนั้นยังไม่มีพระพุทธรูป หากแต่เป็นสิ่งที่เป็นเชิงสัญลักษณ์มากกว่า ดังเช่นหลักฐานทางโบราณคดีเช่น ธรรมจักรและสถูปเจดีย์ที่ปรากฏในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช และไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงว่ามีการสร้างพระพุทธรูปในสมัยนั้นเลย ทั้งนี้สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าในยุคแรกเริ่มอาจมาจากแนวคิดเรื่องเจดีย์ 4 ได้แก่ ธาตุเจดีย์ ธรรมเจดีย์ บริโภคเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ จนกระทั่งมีการนิยมนิยมนการสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นอุทเทสิกเจดีย์ นอกจากการระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่เป็นเหตุให้มีการสร้างพระพุทธรูปแล้ว แนวคิดอย่างหนึ่งที่เป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็คือ การบูชา ซึ่งตามหลักมงคลสูตรนั้น ได้อธิบายถึงบุคคลและสิ่งที่ควรบูชาไว้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตาม เมื่อไม่มีพระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่ พุทธบริษัทที่มีศรัทธาต่อพระองค์จึงได้สร้างองค์แทนขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาตนเอง

ส่วนการสร้างพระพุทธรูปจริงๆ นั้นเริ่มมีการสร้างขึ้นมามีตั้งแต่ระหว่าง พ.ศ. 500 ถึง 550 เมื่อชาวกรีก ที่ชาวซุทวี่ป (อินเดียโบราณ) เรียกชาวต่างแดนว่า โยนา หรือ "โยนิก" โดยพระเจ้าเมดินเตอร์ที่ 1 หรือพระยามิลินท์ กษัตริย์เชื้อสายกรีก ยกทัพกรีกเข้ามาครอบครองแคว้นคันธาราฐ (ปัจจุบันเป็นดินแดนของอัฟกานิสถาน) จากนั้นพระองค์ก็แผ่อำนาจเขตไปทั่วบริเวณด้านตะวันตกเฉียงเหนือของซุทวี่ป และสร้างเมืองหลวงเป็นที่ประทับ ณ เมืองสาเกตหลังจากที่ได้พบพระสงฆ์ท่านหนึ่งนามว่า นาคเสน จึงมีเรื่องราวการตั้งคำถามของพระเจ้ามิลินท์ต่อพระนาคเสน จนพระเจ้ามิลินท์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (คำถามคำตอบปุจฉาวิสัชนา ซึ่งถูกเขียนบันทึกเป็นหนังสือและแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงมาก เรื่องนี้ก็คือ มิลินท์ปัญหา) ได้มีการสร้างสถาปัตยกรรม และประติมากรรมทางพุทธศาสนามากมายในแคว้นคันธาราฐ ซึ่งการสร้างพระพุทธรูปนั้นมีลักษณะต่างๆ ตามพุทธประวัติ (ปางพระพุทธรูป) พระพุทธรูปองค์แรกจึงเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ามิลินท์ หรือเมดินเตอร์ที่ 1 ชาวกรีกที่เข้ามาครอบครองแคว้นคันธาราฐ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 พระพุทธรูปที่เกิดขึ้นครั้งแรกถูกเรียกว่า แบบคันธาราฐ โดยถ่ายแบบอย่างเทวรูปที่พวกเขากรีกนับถือกันในยุโรปมาสร้าง พระพุทธรูปแบบคันธาราฐจึงมีใบหน้าเหมือนฝรั่งชาวกรีก จีวรก็เป็นริ้วเหมือนเครื่องนุ่งห่มของ

เทวรูปกรีก และต่อมาในภายหลัง ราวพุทธศตวรรษที่ 412 มีคตินิยมสร้างพระพุทธรูปเป็นขนาดเล็กๆ (พระเครื่อง) บรรจุไว้ในพุทธเจดีย์ หล่อด้วยโลหะก็ได้

แนวคิดพื้นฐานเรื่องการสร้างพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา พบว่า ในครั้งที่พระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่นั้น ในท่ามกลางสังคมที่มีชนชั้นและเจ้าลัทธิมากมาย ดังนั้น การเผยแผ่พระสัทธรรมย่อมมีอุปสรรคนานาประการกว่าที่จะตั้งมั่นพระศาสนาได้ ต้องใช้เวลาถึง 45 พรรษา จนมีพุทธบริษัทครบทั้ง 4 บริบูรณ์ตามพระพุทธปณิธานที่ตรัสไว้กับพญามาร หลังจากเวลาล่วงมาถึงช่วงที่มีการสร้างพระพุทธรูปจึงส่งผลต่อพุทธบริษัทให้ได้ศึกษาแนวคิดพื้นฐานการสร้างตามคัมภีร์ อันได้แก่ 1) แนวคิดมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ 2) แนวคิดเรื่องอนุพยัญชนะ 80 หมายถึง ส่วนละเอียดของรูปร่างสัณฐาน 3) แนวคิดเรื่องการเปล่งฉัพพรรณรังสี/ การปรากฏต่อหน้าในที่อีกแห่งหนึ่ง ฉัพพรรณรังสีหมายถึงรังสี 6 ประการเปล่งออกจากพระวรกายของพระพุทธองค์ 4) แนวคิดเรื่องการประทับรอยพระบาทให้คนได้บูชา 5) แนวคิดเรื่องการแสดงพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ในสวรรค์ตลอด 3 เดือน 6) แนวคิดเรื่องพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” ธรรมข้อนี้อาจเป็นสาเหตุให้ผู้ไม่ประสงค์ให้มีพระพุทธรูปอ้างในการปฏิบัติของชาวพุทธในปัจจุบัน 7) แนวคิดเรื่องพุทธคุณ 9 การบูชาพระพุทธเจ้านั้นก็เพื่อบูชาคุณของพระพุทธเจ้ามี 9 ประการ คือ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกคนฝึกได้ไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ต้นและเบิกบานแล้ว และเป็นผู้มีโชค 8) แนวคิดเรื่องโลกุตระคุณ 9 ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1

สรุปว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นหากพิจารณาแล้วมีความเชื่อมโยงในบางประการเท่านั้นคือ เรื่องของตำนานพระแก่นจันทน์ ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวไว้ใน "ตำนานพุทธเจดีย์" อ้างถึงหนังสือเรื่องตำนานพระแก่นจันทน์ว่า เมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปประทานเทศนาโปรดพระพุทธรูมาดาค้าง อยู่ในดาวดึงส์สวรรค์พรรษาหนึ่งนั้น พระเจ้าปเสนชิต (ปเสนทิ) กรุงโกศลราฐมิได้เห็นพระพุทธรูปช้านาน มีความรำลึกถึง จึงตรัสสั่งให้นายช่างทำพระพุทธรูปขึ้นด้วยแก่นจันทน์แดง ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธเจ้าเคยประทับ ครั้นพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นทำปฏิสนธิพระพุทธรูปด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับ เพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูปเมื่อพระองค์ล่วงลับไปแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงตั้งข้อสันนิษฐานว่า "พระพุทธรูปแก่นจันทน์นั้นแหละ เป็นต้นแบบของพระพุทธรูปซึ่งสร้างต่อมาภายหลัง และคติการสร้างพระพุทธรูปมีขึ้นโดยพระพุทธานุญาต" อย่างไรก็ตาม สันนิษฐานนี้ยังไม่มีข้อยุติ

ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นจังหวัดแพร่ พบว่า ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นจังหวัดแพร่มีมานานแล้ว โดยเชื่อมโยงแนวคิดในสมัยพุทธกาลมาจนถึงอินเดีย และล้านนา ตามลำดับ แต่ในจังหวัดแพร่ไม่พบหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มมาแต่สมัยใด แต่มีการพบว่ามีพระพุทธรูปไม้จำนวนมากในแต่ละวัดทั่วจังหวัดแพร่ ที่พบมากที่สุดอยู่ที่อำเภอลอง อำเภอสองแคว และมีการสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อเก็บอนุรักษ์และรักษาไว้ให้ได้ศึกษา ช่วงหลังประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้มาถวายเป็นพุทธบูชาไปไม่เป็นที่นิยมมากนัก จะมีแต่เฉพาะปราชญ์ภูมิปัญญาที่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ในพื้นที่ที่ยังมีข้อมูลและมีการสืบทอดการสร้าง

พระพุทธรูปไม้อยู่ จนมาถึงปัจจุบันได้มีพัฒนาการของประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ โดยเกิดจากความศรัทธาเป็นพื้นฐาน มี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) จัดเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมครบสมบูรณ์มีขั้นตอนชัดเจนตามตำราโบราณล้านนา 5 ลำดับขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ กำหนดวันที่จะสร้างพระพุทธรูป การเตรียมหัวใจ รวมทั้งของที่บรรจุ และยันต์ การเตรียมไม้มงคล การจัดเตรียมมณฑลพิธีในการสร้างพระพุทธรูป และขั้นตอนการแกะสลักสร้างพระพุทธรูป ซึ่งในแต่ละลำดับขั้นตอนจะต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ ครบถ้วน

2) ประเพณีแบบสร้างถวายด้วยตนเองตามความเชื่อว่าเป็นสิริมงคล เพื่อเป็นการสืบชะตาอายุเป็นการสร้างเพื่อการศึกษาและการสืบทอดภูมิปัญญาจากครูบาอาจารย์มิให้สูญหาย และปัจจุบัน ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้เริ่มกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งและมีการฟื้นฟูประเพณีฯ ขึ้นเพื่อเสริมสร้างพลังศรัทธาและส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่ดั่งงามทางพระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ จากการศึกษาประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั้น ย่อมได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์อยู่เบื้องหลัง จึงเอื้อประโยชน์ต่อการใช้สอยและเป็นสื่อแห่งการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือการปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ ซึ่งคติธรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สะท้อนออกมานั้น เราจะเห็นว่ามีอยู่หลายหลักธรรมด้วยกัน ดังนี้

1) หลักศรัทธา คือ หลักธรรมหรือคติธรรมพื้นฐานที่เกิดจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ เพราะพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันมีพระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดาเป็นต้นแบบ พื้นฐานวิถีชีวิตจึงมีความเชื่อในพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์เป็นหนทางหรือเครื่องมือที่จะทำให้ประชาชนดำเนินชีวิตบนพื้นฐานศีลธรรมที่ดั่งงาม ทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส การส่งเสริมทำนุบำรุงประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ จะช่วยเสริมสร้างพลังศรัทธาให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง ก่อเกิดอัตลักษณ์และคุณค่าทางภูมิปัญญาพระพุทธศาสนาผ่านการสร้างพระพุทธรูปไม้ของคนในจังหวัดแพร่

2) หลักการบูชา หลักการบูชานั้นมีความสัมพันธ์กันในทางกุศลกรรม กล่าวได้ว่าเกิดจากความศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า และได้พัฒนาความศรัทธาเหล่านั้นจากนามธรรมไปสู่รูปธรรม กล่าวคือ จากการบูชาด้วยอามิสไปสู่การปฏิบัติบูชาที่เป็นการบูชาอันยิ่ง พระพุทธรูปไม้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งสื่อแสดงความเคารพ ซึ่งแฝงได้ด้วยคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่ สู่อำนาจนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความดีงาม

3) หลักบุญกิริยาวัตถุ ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ ถือเป็นประเพณีการบุญทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ที่มีกุศโลบายให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญ สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยประเพณีนั้นไม่ได้หมายจำกัดว่าต้องสร้างพระพุทธรูปไม้องค์ใหญ่ถวายเท่านั้น หากมีจิตศรัทธา ต้องการทำให้เป็นการบูชา เมื่อถวายแล้วก็คือเป็นการทำบุญเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ที่สำคัญพระพุทธรูปไม้ยังเป็นสื่อชักนำให้ผู้

ถวายได้ปฏิบัติบูชาด้วยการรักษาศีล เจริญภาวนา ที่ทำให้เกิดบุญสูงสุดในพระพุทธศาสนา การเข้าถึงปัญญาที่แท้จริงอีกด้วย

4) หลักสามัคคี ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่สะท้อนมุมมองแนวความคิดและคุณลักษณะเรื่องความสามัคคีนั้น ต้องเป็นไปในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง คนอื่น รวมทั้งส่วนรวม ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้นอกจากจะสร้างความสอดคล้องประสานกันระหว่างการกระทำทางกายและจิตใจ จากนามธรรมสู่รูปธรรม และการนึกคิดทางปัญญา เป็นสัมมาทิฐิเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองคนอื่นและสังคมส่วนรวมได้ ดังนั้นจึงต้องมีการส่งเสริมประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ให้คงอยู่และเป็นการสื่อสารภูมิปัญญาจากความสามัคคีสู่สังคมในจังหวัดแพร่

5) หลักสัมมาอาชีวะ จากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ว่า เป็นการสะท้อนวิถีชีวิตแบบภูมิปัญญาเป็นคตินิยมแฝงด้านสัมมาอาชีวะ สะท้อนเป็นวิถีชีวิตผ่านการถ่ายทอดศิลปะสู่การประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ตลอดจนถึงชุมชน อาชีพบ่งบอกถึงฐานะความมีศักยภาพและความเป็นอยู่ในสังคม เพราะผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ต้องมีความเป็นตัวตนสูง และยิ่งต้องเป็นผู้ที่มีความศรัทธาเชื่อมั่น รักษาศีล และใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ดังนั้น หากประกอบอาชีพที่สุจริตในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัมมาอาชีพ แต่หากประกอบอาชีพทุจริต เรียกว่ามิจฉาอาชีพ ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงได้แสดงถึงอาชีพที่ประกอบด้วยธรรมไว้มากมาย อาชีพช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ก็เป็นหนึ่งในสัมมาชีพนั้นด้วย

6) หลักการเจริญสมณะและวิปัสสนา เป็นแนวทางปฏิบัติของพระพุทธเจ้าที่นำไปสู่การบรรลุมรรคผลหรือนิพพาน การสะท้อนคตินิยมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ที่พิจารณาจากพุทธลักษณะนั้น โดยเฉพาะพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิที่เป็นปางดั้งเดิม สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของพระพุทธเจ้าในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระพุทธองค์เพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้น และทรงแนะนำสั่งสอนให้พระสาวกและพุทธบริษัทประพฤติปฏิบัติตามได้ การสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่จึงควรเป็นประเพณีที่มุ่งให้เกิดปัญญาและเข้าถึงธรรมอันสูงสุด

สรุป คตินิยมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ จะเห็นได้ว่า ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นสะท้อนคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ และมีความเชื่อมโยงกันเป็นทอด ๆ ด้วย จากการวิเคราะห์นั้นมี 2 ลักษณะคือ โดยทั่วไปแล้วเป็นคตินิยมที่สะท้อนจากตัวประเพณีการสร้างพระพุทธรูปโดยตรง คือ หลักศรัทธา หลักการบูชา หลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นต้น ส่วนคตินิยมอีกลักษณะหนึ่งคือ คตินิยมแฝงซึ่งปรากฏอยู่ในพิธีกรรมของประเพณีฯ คือหลักสามัคคี และหลักสัมมาอาชีวะ ฯ และอัตลักษณ์หรือพุทธลักษณะของพระพุทธรูปไม้ คือ คตินิยมจากพุทธลักษณะ 32 ประการ ที่รวมอยู่ในหลักสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่ทุกหลักธรรมและคตินิยมที่กล่าวมานี้ ล้วนมีความเชื่อมโยงต่อคำสอนที่เป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือการมีสติปัญญาแจ่มแจ้งในสังขารธรรม

สรุป

การศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่” เป็นการศึกษาวิจัยที่ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะสะท้อนให้เห็นแนวคิดและความเชื่อของภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการสร้างพระพุทธรูปไม้ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตหรือหลักในการดำเนินชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ทำให้เห็นถึงอิทธิพลและคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมเด่นชัดขึ้น และองค์ความรู้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านของการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพิธีกรรมภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมล้านนาโบราณในจังหวัดแพร่ได้ ส่งผลให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตที่งาม เป็นกุศลกรรมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

1) การสร้างพระพุทธรูปไม้ ไม่ปรากฏชัดว่ามีการสร้างพระพุทธรูปในสมัยพุทธกาล แต่มีการกล่าวอ้างถึงตำนานการสร้างพระพุทธรูป คือตำนานพระแก่นจันทน์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า มีการสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้ามีลิทน์เป็นต้นมา มีแนวคิดพื้นฐานมาจากเรื่องพุทธลักษณะ 32 ประการและอนุพยัญชนะ 80 ของพระพุทธเจ้า

2) ด้านประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ นั้นมีมานานแล้ว โดยเชื่อมโยงแนวคิดในสมัยพุทธกาลมาจนถึงอินเดียและล้านนา แต่ในจังหวัดแพร่ไม่พบหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มมาแต่สมัยใด แต่มีการพบว่ามีพระพุทธรูปไม้จำนวนมากในแต่ละวัดทั่วจังหวัดแพร่ ที่พบมากที่สุดอยู่ที่อำเภอลอง และมีการสร้างพิธีกรรมเพื่อเก็บอนุรักษ์และรักษาไว้ให้ได้ศึกษา ช่วงหลังประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้มาถวายวัดเริ่มหายไป ไม่เป็นที่นิยมมากนัก จะมีแต่เฉพาะปราชญ์ภูมิปัญญาที่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ในพื้นที่ที่ยังมีข้อมูลและมีการสืบทอดการสร้างพระพุทธรูปไม้อยู่ จนมาถึงปัจจุบันได้มีพัฒนาการของประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ โดยเกิดจากความศรัทธาเป็นพื้นฐาน โดยจัดเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมครบสมบูรณ์มีขั้นตอนชัดเจนตามตำราโบราณล้านนา และประเพณีแบบสร้างถวายด้วยตนเองตามความเชื่อว่าเป็นสิริมงคล เพื่อเป็นการสืบชะตาอายุ เป็นการสร้างเพื่อการศึกษาและการสืบทอดภูมิปัญญาจากครูบาอาจารย์มิให้สูญหาย และปัจจุบัน ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้เริ่มกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งและมีการฟื้นฟูประเพณีขึ้นเพื่อเสริมสร้างพลังศรัทธาและส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมที่ดงามทางพระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ คือ พระพุทธรูปไม้ที่สร้างจากไม้สัก เนื่องจากไม้สักเป็นไม้เศรษฐกิจของจังหวัดแพร่ และเป็นที่นิยมปลูกโดยทั่วไป มีความสวยงาม แข็งแรง และถือเป็นเอกลักษณ์ ส่วนไม้มงคลอื่น ๆ มีไม่มากนัก หรือที่จะมีการสร้างแบบพิเศษก็จะเป็นการสร้างแบบผสมผสานโดยใช้ไม้มงคลแต่ละชนิดที่ทำได้ และมีความหมายมงคลมาสร้างด้วยกันเป็นพระพุทธรูป 1 องค์

3) คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ มี 2 ลักษณะคือ โดยทั่วไปแล้วเป็นคติธรรมที่สะท้อนจากตัวประเพณีการสร้างพระพุทธรูปโดยตรง คือ หลักศรัทธา หลักการบูชา หลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นต้น ส่วนคติธรรมอีกลักษณะหนึ่งคือ คติธรรมแฝงซึ่งปรากฏอยู่ในพิธีกรรมของประเพณีฯ คือหลักสามัคคี และหลักสัมมาอาชีวะ ฯ และอัตลักษณ์หรือพุทธลักษณะของพระพุทธรูปไม้ คือ คติธรรมจากพุทธลักษณะ 32 ประการ ที่รวมอยู่ในหลักสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่ทุกหลักธรรมและคตธรรมที่กล่าวมานี้ ล้วนมีความเชื่อมโยงต่อคำสอนที่เป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือการมีสติปัญญา รู้แจ้งในสังขารธรรม แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นเป็นสิ่งที่มีสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมมาแต่โบราณ การจะทำให้ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นสื่อสารคติธรรมที่มุ่งหวังผลโดยตรงนั้น

อาจเป็นไปได้ยาก แต่หากว่าจะนำองค์ความรู้จากการศึกษาประเพณีการสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นสื่อในการเข้าถึงธรรมตามบริบทของสังคมและยุคสมัยเพื่อเป็นปัจจัยในการเข้าถึงธรรมในอนาคต และสามารถทำให้เกิดสติปัญญาในการใช้ชีวิตในระดับโลกิยะให้มีความสุขและเกิดความสมดุลได้ และการจะส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดแพร่ และการได้ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้งานพุทธศิลป์การสร้างพระพุทธรูปไม้ การพัฒนาฝีมือพุทธศิลป์ และการสร้างรายได้จากอาชีพ ตลอดจนจนถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่” มีข้อเสนอแนะจากการวิจัยอยู่ 3 ประเด็น ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาพบว่า ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่ปัจจุบัน ยังไม่ได้รับความนิยมนและความสนใจเท่าที่ควร และอาจสูญหายไปในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่า คณะสงฆ์ สำนักวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยในจังหวัดแพร่ ควรมีการกำหนดนโยบายร่วมกันในการสร้างความร่วมมือหรือเครือข่ายความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ และจัดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ให้เป็นตัวอย่างและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมไปถึงควรให้การสนับสนุนและยกย่องปราชญ์ในจังหวัดแพร่ด้านประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับล้านนาจังหวัดแพร่ ให้มีเครือข่ายในการรวบรวมองค์ความรู้ไว้เป็นเอกสารในเชิงวิชาการหรือตำราเพื่อการศึกษาของคนรุ่นหลัง

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

องค์ความรู้จากการวิจัยควรมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดดังต่อไปนี้

- 1) ด้านวิชาการ ควรมีการร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้เพิ่มเติมและขยายผลการวิจัยในวงกว้างและตีพิมพ์เป็นเอกสารวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) ด้านการศึกษา นำไปใช้ในการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น สาขาวิชาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท หรือผู้ที่ต้องการศึกษาทั่วไป
- 3) ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในการนำไปพัฒนาฝีมือการสร้างพระพุทธรูปไม้โดยพัฒนาอัตลักษณ์ ให้เกิดคุณค่าและการสร้างแรงจูงใจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์พระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ของภาคเหนือและภาคอีสาน
- 2) ศึกษารวบรวมพระพุทธรูปไม้ในสังคมไทย
- 3) ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่
- 4) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดแพร่
- 5) ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมล้านนาในการสร้างพระพุทธรูปไม้ในล้านนา

บรรณานุกรม

- จารุวรรณ พึ่งเทียน. **พุทธศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.
- มานิตย์ กันทะลัก. “พุทธศิลป์กรรมล้านนา: แนวคิด คุณค่า การสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณและการเรียนรู้ของสังคม”. **รายงานการวิจัย**. วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ราย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.
- วิสิทธิ์ โปธิวัฒน์. “การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมผู้สร้างสรรค์พุทธศิลป์เพื่อการดำรงและการสืบต่อวัฒนธรรมการเรียนรู้การสร้างสรรค์พุทธศิลป์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. “สถานภาพการศึกษาสถาปัตยกรรมล้านนา: การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ศิลป์ พ.ศ. 2469-2529”. **วารสารศิลปากร**, (กรกฎาคม-สิงหาคม 2535) : 82.